

MISJONARZE ŚW. WINCENTEGO A PAULO W SEMINARIUM GNIEŹNIEŃSKIM (DO 1795 R.)¹

Wstęp

Po nieudanych próbach reformy seminarium gnieźnieńskiego na początku XVIII w. prymas Stanisław Szembek zdecydował się powierzyć jego prowadzenie misjonarzom św. Wincentego a Paulo. W jego imieniu kanonik Feliks Kretkowski przedstawił kapitule metropolitalnej 8 czerwca 1718 r. projekt przekazania tej instytucji zakonnikom. Prymas chciał także powiększyć seminarium. Kapituła zgodziła się na tę propozycję pod warunkiem uwzględnienia treści dokumentów erekcyjnych².

Dnia 19 czerwca 1718 r. prymas Stanisław Szembek wystawił dekret przekazujący seminarium misjonarzom. Został on potwierdzony na synodzie odbytym w Łowiczu w 1720 r.³ W akcie erygującym dom zakonny w Gnieźnie prymas uwzględnił w 14 punktach warunki sformułowane 10 czerwca 1718 r. przez kapitułę gnieźnieńską i przyjęte przez zakonników. Misjonarze zobowiązywali się:

¹ Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim ukazanie misjonarzy pracujących w seminarium gnieźnieńskim w latach 1718-1795. Geneza, początki i materialne podstawy ich działalności stanowią ważny kontekst pracy formacyjnej w Gnieźnie. Zostaną one przedstawione w pierwszej części artykułu. Potem zostanie omówiona obsada osobowa w seminarium w podziałem na piastowane stanowiska.

² J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821, czyli połączenia arcybiskupstwa gnieźnieńskiego z biskupstwem poznańskim*, t. 4, Poznań 1891, s. 403; M. Aleksandrowicz, *Początkowe dzieje seminarium duchownego w Gnieźnie (1602-1718)*, „Nasza Przeszłość” t. 24:1966, s. 183; tenże, *Wychowawcy i wychowankowie seminarium gnieźnieńskiego w latach 1602-1718*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12(1965), z. 4, s. 112.

³ Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy*, t. 4, s. 404.

1) uczyć alumnów teologii moralnej, śpiewu kościelnego, ceremonii, katechizmu, wyjaśniania kontrowersji wiary, komputu kościelnego i innych ćwiczeń duchowych mających wyrobić w nich ducha kościelnego,

2) obsadzać seminarium trzema osobami: prefektem, profesorem i bratem zakonnym przeznaczonym do posług domowych,

3) utrzymywać i kształcić zawsze 12 alumnów,

4) przyjmować konwiktów, którzy utrzymywaliby się z własnych środków, w zależności od możliwości lokalowych i okoliczności czasu,

5) zachować porządek w seminarium według ustalonych wskazówek,

6) pozwalać na udział alumnów w nabożeństwach w katedrze w niedziele i święta: w pierwszych i drugich nieszporach, w mszach uroczystych śpiewanych przy głównym ołtarzu, na posługiwanie alumnów od godziny 8.00 w mszach prywatnych prałatów i kanoników, pomaganie wikariuszom w śpiewaniu oficjum, uczestniczenie w procesjach publicznych, zwyczajnych i nadzwyczajnych. Wakacje będą przypadać od 15 lipca do 1 września,

7) przedstawiać kandydatów do seminarium kapitule po wcześniejszym przeegzaminowaniu ich przez prefekta jako godnych i zdolnych, zachować zwyczaje i praktykę innych seminariów w Polsce przy wydalanu alumnów,

8) podtrzymać zwyczaj śpiewania przez wszystkich alumnów antyfony: *Per merita sancti Adalberti* z werselem i kolektą o świętym i inną za dobrodzieja według dokumentu erekcyjnego arcybiskupa Stanisława Karnkowskiego w dni świąteczne i powszednie; w dni wykładów w oratorium seminaryjnym o dogodnej godzinie, a w dni świąteczne i niedziele po nieszporach a w dni wolne w dogodnej godzinie w katedrze przed grobem św. Wojciecha,

9) zorganizować oratorium w gmachu seminaryjnym, by tam prowadzić nabożeństwa i inne ćwiczenia duchowe, korzystać z paramentów w katedrze po uzgodnieniu z wicekustoszem i zakrystianami,

10) odnowić gmach seminaryjny, aby w nim były: sypialnia, jadalnia, sala i lektorium. Przygotować niezbędne rzeczy do życia i wspólnego stołu, do kuchni, pokoiów itp. Na utrzymanie prefekta wyznaczyć przynajmniej 8 florenów polskich tygodniowo, dla profesora przynajmniej 7 florenów, a brata 3 floreny tygodniowo. Na utrzymanie każdego alumna przeznaczyć przynajmniej 3 floreny tygodniowo płacone punktualnie tak przez prowizorów jak i z dóbr Mazowa z przyległościami. Na odzież dla prefekta płacić 200, dla profesora 150 a dla brata 100 florenów rocznie,

11) zastrzec wizytację seminarium dla arcybiskupa, wizytację zaś prefekta i profesora dla wizytatora Zgromadzenia,

12) dopuścić dwóch prowizorów wyznaczonych przez prymasa i kapitułę, którzy będą troszczyć się o seminarium i informować prymasa, aby osobiście lub przez archidiakona gnieźnieńskiego albo innego komisarza wizytował seminarium,

13) pozostawić pod zarządem prowizorów dobra seminarium gnieźnieńskiego z pierwszej fundacji: z sum pieniężnych, z kanonikatu uniejowskiego i folwarku Cierpięgi, przejąc i oddać w zarząd prefekta dobra z drugiej fundacji: dóbra Mazów, Romartów i Łęka i każdego roku zdawać sprawozdanie przed kapitułą i przedkładać rachunki prowizorom,

14) w zależności od okoliczności dołączyć drugiego profesora z misjonarzy, który będzie uczył filozofii dla ubogacenia ducha i postępu w doktrynie alumnów kiedy prymas nakaże⁴.

W imieniu prymasa i kapituły gnieźnieńskiej umowę podpisali: ks. Franciszek Józef Kraszkowski, ówczesny archidiakon i oficjał gnieźnieński, ks. Feliks Kretkowski, referendarz Królestwa i prepozyt kapituły i ks. Józef Trzcński, kanonik gnieźnieński. Misjonarzy reprezentowali: ks. Szymon Zakrzewicz, przełożony misjonarzy i prefekt seminarium łowickiego delegowany przez ks. Jana Antoniego Fabri, przełożonego domu warszawskiego i wizytatora Polskiej Prowinjii (1714-1723) i ks. Jakub Mroczek, kapłan z domu warszawskiego, wysłany do Gniezna⁵.

Uposażenie seminarium nie uległo zmianie. Stanowiły je dotychczasowe dochody. Obejmowały one dobra: Mazów, Romartów i Łęka leżące w ziemi łęczyckiej i dochody ze zniesionej kanonii uniejowskiej, zwanej chebdowską, obejmującej małdraty z miasta Warta i dochody ze wsi Wola Uniejowska w ziemi sieradzkiej. Do seminarium należał także majątek ziemski Cierpięgi na przedmieściach Gniezna zakupiony przez prymasa Karnkowskiego i czynsz od kwoty 29 tys. zł. Częścią z nich zarządzali prowizorzy. W majątkach w ziemi łęczyckiej gospodarowali sami misjonarze. Przejęli

⁴ Archiwum Księży Misjonarzy w Krakowie – Domy Zgromadzenia, sygn. Gniezno IV, *Liber rerum memorabilium connotari coeptus ab anno Domini 1718*, s. 5-9 (dalej cyt. AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*).

⁵ Tamże, s. 9.

je jednak dopiero ok. 1726 r., gdyż mieli trudności z dotychczasowymi dzierżawcami⁶.

Dnia 9 czerwca 1721 r. prymas Stanisław Szembek powiększył uposażenie seminarium o dochody ze wsi Braciszewo. Przeznaczył je na utrzymanie drugiego profesora. Miał on wyklądać teologię spekulatywną. W praktyce jednak opłacano z nich profesora filozofii⁷. Dopiero we wrześniu 1765 r. prymas Władysław Łubieński erygował w seminarium studium teologii scholastyczno-dogmatycznej. Pragnął on, by księża zdobyli wykształcenie potrzebne do polemik z innowiercami przebywającymi na terenie archidiecezji⁸.

Współpraca rządców archidiecezji gnieźnieńskiej z misjonarzami przebiegała raczej poprawnie. Tylko w 1732 r. doszło do konfliktu z prymasem Teodorem Potockim. Zarzucał on zakonnikom, że popełniają nadużycia, przyjmując zbyt małą liczbę kleryków do seminarium zarówno w Gnieźnie jak i w Łowiczu. Starał się on usunąć ich z terenu archidiecezji. Po interwencji ówczesnego wizytatora misjonarzy, ks. Jana Aumonta u nuncjusza Kamila Paulozziego i wizytatora prowincji rzymskiej ks. Bernarda Della Toree, sprawę załagodono. Misjonarze wykazali na podstawie dokumentów fundacyjnych bezpodstawność zarzutów prymasa⁹. Misjonarze św. Wincentego a Paulo kierowali seminarium gnieźnieńskim do 1835 r. Potem zakład ten stał się pod względem naukowym integralną częścią seminarium poznańskiego. Taki stan trwał aż do 1953 r.¹⁰

W umowie zawartej w imieniu prymasa i kapituły z misjonarzami określono warunki ich pracy i obowiązki. Misjonarze otworzyli dom zakonny przy kościele Trójcy Świętej w Gnieźnie. W seminarium gnieźnieńskim pracowało ok. 3-4 członków Zgromadzenia¹¹.

⁶ M. Aleksandrowicz, *Seminarium duchowne w Gnieźnie w latach 1602-1718*, [w:] *Studia Historyczne*, t. 2, pod red. M. Żywczyńskiego, Z. Zielińskiego, Lublin 1968, s. 292-293; AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 7-8, 12-14; *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651-2001)*, t. 1: *Dzieje*, pod red. S. Rosponda, Kraków 2001, s. 88.

⁷ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 14-16.

⁸ Tamże, s. 97.

⁹ *Misjonarze św. Wincentego*, s. 118.

¹⁰ Aleksandrowicz, *Seminarium duchowne*, s. 267.

¹¹ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 5, 13.

Prefekci

Pierwszym przełożonym domu misjonarzy i prefektem seminarium gnieźnieńskiego został **ks. Jakub Stanisław Mroczek**. Pracował na tym stanowisku w latach 1718-1726. On organizował pracę w nowo przejętym seminarium. Urodził się on 30 lipca 1682 r. w Mroczkach koło Brańska w diecezji wileńskiej. Do Zgromadzenia Księży Misjonarzy wstąpił w Warszawie 23 czerwca 1700 r. Śluby wieczyste złożył 24 czerwca 1702 r. W latach 1702-1707 odbył studia teologiczne w seminarium Świętego Krzyża w Warszawie. Po święceniach kapłańskich został wykładowcą teologii spekulatywnej w seminarium świętokrzyskim. Niedługo potem został mianowany dyrektorem seminarium externum, czyli seminarium dla kleryków diecezjalnych. W 1718 r. został pierwszym przełożonym domu misjonarzy w Gnieźnie i prefektem tamtejszego seminarium. Na początku 1726 r. udał się do Chełmna. Został tam prefektem seminarium chełmińskiego i superiorem domu. Pełnił ten urząd do 1738 r. Zmarł w Chełmnie 22 marca 1746 r.¹²

Następcą ks. Mrocza został **ks. Piotr Potyrański**. Urodził się 17 czerwca 1668 r. w Warszawie. Wstąpił do misjonarzy 30 kwietnia 1691 r. Złożył śluby przed ks. Michałem Bartłomiejem Tarłą, wizytatorem prowincji polskiej (1685-1710). Studiował teologię w seminarium świętokrzyskim w Warszawie. W 1703 r. został przeniesiony z Przemyśla do Krakowa. Wykładał tam w seminarium na Stradomiu, a potem w seminarium zamkowym. W latach 1713-1716 był superiorem i rektorem seminarium na Stradomiu. W 1716 r. został przeniesiony do Płocka. Był prefektem w semina-

¹² AKMKr., *Katalogi Misjonarzy*, sygn. I/1: *Catalogus domorum Congreg. Missionis ab a. 1625 et Personarum Provinciae Polonae ab a. 1686*, s. 21 (dalej cyt. *Katalogi Misjonarzy*, sygn. I/1); sygn. I/4: *Catalogus domorum et personarum Cong. Missionis (1625-1796, 1686-1781)*, s. 3 (dalej cyt. *Katalogi Misjonarzy*, sygn. I/4); DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 4, 14; A. Schletz, *Słownik Biograficzny Księży Misjonarzy w Polsce (1651-1951)*, t. 2, Kraków 1957 (mps); *Zgromadzenie Księży Misjonarzy w Polsce. Okres I: 1651-1864*, [w:] *Księga pamiątkowa trzechsetlecia Zgromadzenia Księży Misjonarzy (1625-17/IV-1925)*, Kraków 1925, s. 104; H. Mros, *Rektorzy*, [w:] *Księga Pamiątkowa. 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651-2001)*, pod red. A. Nadolnego, Pelplin 2001, s. 428; Cz. Pest, *Rektorzy seminarium duchownego w Gnieźnie 1602-2005*, Gniezno 2005, s. 154-156.

rium gnieźnieńskim przez kilka miesięcy, od stycznia do 2 listopada 1726 r. Potem był ponownie w Plocku¹³.

Po wyjeździe ks. Piotra Potyrańskiego obowiązki prefekta w seminarium Gniezna przejął **ks. Jan Stanisław Więckowski**. Urodził się 26 maja 1689 r. w Malociechowie w diecezji włocławskiej. Wstąpił do misjonarzy 10 lutego 1712 r. w Warszawie. Złożył śluby 11 maja 1714 r. Studiował teologię w seminarium świętokrzyskim w Warszawie. Pracował w różnych placówkach. W Gnieźnie przebywał od 15 października 1726 r. do 30 października 1734 r. Potem pracował na Stradomiu (1734-1744), w Samborze, w Przemyślu i Zasławiu, gdzie zmarł 7 lipca 1751 r.¹⁴

Na następcę ks. Więckowskiego mianowano **ks. Stanisława Skrzyszewskiego**. Urodził się 31 października 1700 r. w diecezji plockiej. Wstąpił do misjonarzy 6 czerwca 1722 r. Śluby złożył 7 czerwca 1724 r. Studiował teologię w seminarium misjonarzy w Warszawie. Pracował m.in. na Stradomiu w Krakowie od 27 sierpnia 1732 r. Pełnił tam funkcję rektora seminarium. W październiku 1734 r. objął funkcję prefekta w seminarium gnieźnieńskim. Pracował tam do 20 sierpnia 1736 r. Od 1751 r. był superiorem i proboszczem w Łyskowie. W 1763 r. rozpoczął tam budowę murowanego kościoła. Zmarł 18 lipca 1764 r.¹⁵

Ks. Walenty Jankowski był kolejnym prefektem seminarium gnieźnieńskiego. Urodził się 2 lutego 1700 r. w Papowie w diecezji chełmińskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji w Krakowie 6 listopada 1720 r. Śluby złożył 1 grudnia 1722 r. Studiował filozofię i teologię w seminarium świętokrzyskim w Warszawie. W 1725 r. otrzymał święcenia kapłańskie i 20 sierpnia tr. rozpoczął wykłady w seminarium w Lublinie. Po dwóch miesiącach został skierowany do Krakowa i wykładał teologię moralną w seminarium zamkowym. W 1728 r. zamieszkał na Stradomiu i tam wykładał w seminarium. Potem pracował w seminarium w Lublinie w roku wykładowym 1729/1730

¹³ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 17; *Zgromadzenie Księży Misjonarzy*, s. 96; *P e s t, Rektorzy seminarium*, s. 175.

¹⁴ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/4, s. 4; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 17, 33; S. Ch o d y ń s k i, *Seminarium włocławskie*, Włocławek 1904, s. 70; J. R a b, *Seminarium diecezjalne w Przemyślu pod kierownictwem księży misjonarzy (1687-1783)*, „*Nasza Przeszłość*” t.11:1960, s. 312; *P e s t, Rektorzy seminarium*, s. 183-184.

¹⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 33; *P e s t, Rektorzy seminarium*, s. 176.

i znów w Seminarium Zamkowym w Krakowie w latach 1730-1732. Potem przebywał na Stradomiu. W 1734 r. podjął pracę duszpasterską w Siemiatyczach. Do Gniezna przybył 5 września 1736 r. i pracował tam do 8 października 1737 r. Wyjechał potem do Warszawy. W roku akademickim 1739/1740 był asystentem domu i wykładowcą w seminarium w Lublinie. Potem pracował w Wilnie m.in. w wileńskiej grupie misyjnej. Przed 1750 r. wrócił na Stradom. W sierpniu 1750 r. został prefektem seminarium zamkowego. Zmarł w 1757 r. po powrocie z Paryża¹⁶.

Dnia 1 października 1737 r. przybył do seminarium w Gniezna **ks. Maciej Kazimierz Kowalski** i objął funkcję prefekta. Urodził się on 25 lutego 1704 r. w diecezji włocławskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Księży Misjonarzy 17 października 1725 r. w Warszawie. Śluby złożył 18 października 1727 r. Filozofię i teologię studiował w seminarium warszawskim misjonarzy. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1731 r. i pracował w parafii Św. Krzyża i w seminarium. W latach 1734-1737 wykładał w Seminarium Zamkowym w Krakowie. Potem był prefektem w seminarium gnieźnieńskim w latach 1737-1741. Następnie pracował jako prefekt w seminarium włocławskim w latach 1741-1751. W 1752 r. podjął pracę duszpasterską w Zasławiu. Tam zasłynął jako opiekun ubogich i misjonarz ludowy. W 1765 r. pracował w Warszawie. Od października tr. w Krakowie pełnił funkcję superiora domu i prefekta w seminarium zamkowym. Tam zmarł 1 stycznia 1771 r.¹⁷

Siódmym prefektem seminarium w Gnieźnie spośród misjonarzy został 12 lutego 1741 r. **ks. Jan Konstanty Kossobucki**. Urodził się 6 stycznia 1699 r. w diecezji wileńskiej. Wstąpił do misjonarzy 25 lipca 1715 r. Śluby złożył 26 lipca 1717 r. Po ukończeniu seminarium i przy-

¹⁶ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 25; sygn. I/4; s. 4; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 33-34; A. Sch l e t z, J. D u k a ł a, *Jankowski Walenty Stanisław (1700-1753)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651-2001)*, t. 2, cz. 1: *Biografie*, Kraków 2001, s. 239-240; *P e s t, Rektorzy seminarium*, s. 95-96. W opracowaniach podano inną datę śmierci: 1753 r.

¹⁷ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 26; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34-35; J. D u k a ł a, *Kowalski Maciej Kazimierz (1704-1771)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego...*, s. 282-283; *P e s t, Rektorzy seminarium*, s. 123-125. W opracowaniach podano inne daty wstąpienia do Zgromadzenia i złożenia ślubów: 17 września 1725, 18 września 1727.

jęciu święceń kapłańskich pracował m.in. jako wykładowca w seminariach. Był także prefektem w seminarium w Łowiczu. Dnia 12 lutego 1741 r. przybył z Chełmna do Gniezna, gdzie został prefektem seminarium. Pracował tam do jesieni 1751 r. Potem przebywał m.in. na Stradomiu i w Warszawie. Zmarł 14 grudnia 1789 r. w Warszawie¹⁸.

Następcą ks. Jan Konstantego Kossobuckiego został ks. **Jakub Włodarski**. Urodził się 6 lipca 1715 r. w Chełmnie nad Wisłą w diecezji chełmińskiej. Wstąpił do misjonarzy 6 lutego 1733 r. w Warszawie. Śluby złożył 7 lutego 1735 r. Studia seminaryjne odbył w Warszawie. W 1739 r. otrzymał święcenia kapłańskie i pracował początkowo przy kościele Świętego Krzyża w Warszawie i prowadził wykłady w seminarium. Potem opuścił Warszawę, by powrócić tam w 1746 r. W latach 1748-1751 prefektem w seminarium świętokrzyskim. Do Gniezna przybył 14 listopada 1751 r. i 8 grudnia tr. przejął obowiązki prefekta. Pracował na tym stanowisku do 1754 r. W 1756 r. został superiorem i rektorem seminarium na Stradomiu. Tam m.in. odnowił kościół pw. Nawrócenia św. Pawła i zajął się jego wyposażeniem. Zmarł na Stradomiu 13 maja 1777 r.¹⁹

Dnia 22 sierpnia 1754 r. ks. **Józef Maszterowski** zastąpił ks. Jakuba Włodarskiego. Urodził się on 18 lipca 1722 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy w Warszawie 16 września 1738 r. a 17 września 1740 r. złożył śluby. Święcenia kapłańskie otrzymał ok. 1744 r. Prowadził wykłady filozofii, teologii spekulatywnej i kanonów (prawa kanonicznego) w seminarium świętokrzyskim w Warszawie, był tam także prefektem alumnów diecezjalnych (seminarium externum). Dnia 7 sierpnia 1754 r. przybył do Gniezna, a 22 sierpnia przejął zarząd seminarium. Pracował tam do 28 lutego 1762 r., do dnia wyjazdu do Warszawy. Potem został przeniesiony do seminarium w Wilnie, gdzie bardzo podupadł na zdrowiu. Po roku wrócił znów w Warszawie. Tam zmarł w 1767 r.²⁰

¹⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 27; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 35, 61; P e s t, *Rektorzy seminarium*, s. 116.

¹⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 29; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 61-62, 68; *Zgromadzenie Księża Misjonarzy*, s. 97; P e s t, *Rektorzy seminarium*, s. 193-195.

²⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 32; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 67-68, 82; *Zgromadzenie Księża Misjonarzy*, s. 104; P e s t, *Rektorzy seminarium*, s. 152-153.

Dnia 11 stycznia 1762 r. przybył do Gniezna ks. **Michał Ziemia-kiewicz**. Zastąpił on ks. Józefa Maszterowskiego na stanowisku prefekta seminarium i przełożonego domu misjonarzy. Urodził się on 17 września 1730 r. w Samborze w diecezji przemyskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 8 września 1748 r. na Stradomiu. Śluby złożył 20 września 1750 r. Po przyjęciu święceń kapłańskich ok. 1754 r. pracował w różnych seminariach, m.in. w Przemysłu i Gnieźnie. W seminarium gnieźnieńskim pracował w latach 1762-1768. Wyjechał pod koniec Wielkiego Postu 1768 r. złamany trudnościami i sporami o granice dóbr seminaryjnych. Opuścił wtedy zgromadzenie. Pracował jako wikariusz w Skalmierzycach w archidiecezji gnieźnieńskiej. Potem został penitencjarzem w katedrze poznańskiej²¹.

Po kilku miesiącach przerwy wakatu na stanowisku prefekta pod koniec lipca 1768 r. przybył z Krasławia w Inflantach ks. **Kajetan Narzymski**. Objął on funkcję prefekta seminarium i superiora misjonarzy w Gnieźnie. Ks. Kajetan Narzymski urodził się 11 października 1719 r. w diecezji poznańskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 5 sierpnia 1740 r. w Warszawie. Śluby złożył 6 sierpnia 1742 r. Po ukończeniu seminarium przyjął święcenia kapłańskie i należał do warszawskiej grupy misyjnej. W 1759 r. prowadził działalność duszpasterską w Siemiatyczach. W latach 1761-1764 był proboszczem i superiorem w Tykocinie oraz prefektem tamtejszego seminarium. Pracował potem w Krasławiu w latach 1764-1768 jako superior i regens seminarium. W latach 1768-1776 był prefektem seminarium w Gnieźnie. Po opuszczeniu tego miasta przebywał m.in. w Łowiczu, gdzie był od 1792 r. prefektem tamtejszego seminarium. Zmarł w Łowiczu 4 lutego 1794 r.²²

Ostatnim prefektem seminarium gnieźnieńskiego w okresie przed-rozbiorowym był ks. **Jan Długaj (Długay)**. Urodził się on 10 grudnia 1732 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 3 września 1758 r. w Krakowie. Śluby złożył 4 września 1760 r. Studiował

²¹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 39; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 82, 112; R a b, *Seminarium diecezjalne*, 325-326; P e s t, *Rektorzy seminarium*, s. 204-205.

²² AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 33; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 112, 122; *Działalność oświatowa Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Polsce*, [w:] *Księga pamiątkowa...*, s. 200; A. Schletz, *Działalność Zgromadzenia Misji w Tykocinie na polu oświaty (1769-1864)*, „*Nasza Przeszłość*” t. 11:1960, s. 368; P e s t, *Rektorzy seminarium*, s. 156-157.

filozofię i teologię w seminarium na Stradomiu. W październiku 1764 roku zaczął wykłady, zapewne filozofii, w seminarium gnieźnieńskim. Poza pracą dydaktyczną zajmował się działalnością misyjną. Pomagał m.in. w misjach w maju w Łopiennie, w czerwcu w Powidzu i w Orchowie w lipcu 1765 r. We wrześniu tr. wrócił do Krakowa i wykładał teologię spekulatywną w Seminarium Zamkowym. W latach 1776-1795 był prefektem w Gnieźnie. Dzięki jego staraniom wybudowano nowy gmach seminaryjny w 1782 r. Zmarł w Gnieźnie 22 kwietnia 1795 r.²³

Wykładowcy

W umowie zawartej z kapitułą gnieźnieńską i potwierdzonej przez prymasa Stanisława Szembeka misjonarze zobowiązali się do prowadzenia wykładów z teologii moralnej, śpiewu kościelnego, ceremonii, katechizmu, teologii spekulatywnej i komputu kościelnego. W przyszłości planowano także podjęcie wykładów z filozofii²⁴.

W zachowanych aktach domu gnieźnieńskiego pojawiły się wzmianki o profesorach teologii moralnej i filozofii. Można przypuszczać, że część wykładów prowadził także każdy prefekt seminarium. Wykładowcy byli często zmieniani i przejmowali wykłady z różnych dziedzin. Prowadzili także rekolekcje i pracowali w grupach misyjnych²⁵.

Profesorowie teologii

Wykłady z teologii obejmowały teologię moralną i spekulatywną. Z zachowanych danych można w przybliżeniu określić, kto i w jakim czasie miał zajęcia z teologii. Przy niektórych wykładowcach określono wyraźnie, że prowadzili wykłady z teologii moralnej. Określenie *profesor teologii* nasuwa przypuszczenie, że chodziło raczej o wykładowcę teologii spekulatywnej.

²³ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 48; sygn. I/4, s. 8; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 90, 95, 122, 129; J. Dukała, *Długaj Jan (1732-1795)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego...*, s. 140-141; Pest, *Rektorzy seminarium*, s. 74-75.

²⁴ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 5, 8.

²⁵ Tamże, s. 13-129; Domy Zgromadzenia, sygn. Gniezno, V: Seminarium Duchowne. Dokumenty różne, *Catalogus exercitandorum seu eorum qui recollectiones absolvent in Seminario Gniensensi ab anno 1731*, s. 1-23 (dalej cyt. AKMKr. DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*).

Pierwszym profesorem teologii moralnej w seminarium gnieźnieńskim był **ks. Klaudiusz Bienaimé (Bienayme)**. Swoją działalność dydaktyczną rozpoczął wraz z przejściem kierownictwa przez misjonarzy w 1718 r. Kontynuował ją prawdopodobnie do 1727 r. Urodził się 2 maja 1685 r. w Bagneux w diecezji Autin, we Francji. Dnia 12 września 1704 r. wstąpił do misjonarzy w Paryżu. Śluby złożył 29 września 1706 r. Otrzymał studia seminaryjne w Paryżu. W 1709 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W 1711 r. przybył wraz z 7 innymi misjonarzami francuskimi do Polski. Został profesorem teologii moralnej w seminarium w Łowiczu. Potem pracował w Chełmnie, gdzie przebywał do maja 1716 r. Następnie pracował w seminarium zamkowym w Krakowie. W 1718 r. został wykładowcą w seminarium Świętego Krzyża w Warszawie. Niedługo potem został profesorem teologii moralnej w seminarium w Gnieźnie. Pracował tam do ok. 1727 r. W latach 1728-1731 był profesorem w seminarium wrocławskim. Od 1741 r. aż do śmierci pracował przy kościele Świętego Krzyża w Warszawie i w seminarium. Zmarł 8 września 1767 r. w Warszawie²⁶.

Następcą ks. Klaudiusza Bienaimé został zapewne **ks. Tomasz Lakiert**. Urodził się on 14 grudnia 1694 r. w diecezji chełmińskiej. Wstąpił do misjonarzy 19 listopada 1719 r. Śluby złożył 20 listopada 1721 r. Był wykładowcą w seminarium w Łowiczu. We wrześniu 1727 r. przybył do Gniezna i podjął wykłady z teologii. Kontynuował je do końca roku akademickiego 1727/1728. Potem wykładał filozofię. W sierpniu 1730 r. wyjechał do Lublina, gdzie pełnił obowiązki wykładowcy. Następnie pracował do 1741 r. w seminarium w Przemysłu. Zmarł w Śmiłowie 1 października 1759 r.²⁷

W sierpniu 1728 r. przybył do Gniezna **ks. Jakub Cymmerman**. Przejął wykłady z teologii moralnej. Prowadził je do 1735 r. Potem wyjechał na Stradom 24 sierpnia tr. Ks. Jakub Cymmerman (Zim-

²⁶ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 22; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 13-14; Chodyński, *Seminarium wrocławskie*, s. 71; A. Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Polsce*, t. 1: A-K, Kraków 1957; A. Schletz, *Przyczynek do historii Zgromadzenia Misji za rządów wizytatorskich ks. M. Kownackiego, „Nasza Przeszłość”*, t. 1:1946, s. 131-132; w jednym z Katalogów (sygn. I/4) podano jako datę urodzin 21 maja 1685 r., zaś jako datę wstąpienia 22 września 1707 r.

²⁷ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 25; sygn. I/4, s. 13; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 18, 29; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 319.

mermann) urodził się 14 lipca 1700 r. w diecezji warmińskiej. Wstąpił do zgromadzenia 29 maja 1720 r. w Warszawie. Śluby złożył 30 maja 1722 r. W latach 1728-1735 był wykładowcą teologii moralnej w seminarium gnieźnieńskim. Potem przebywał w Krakowie. Od 1736 r. był asystentem w seminarium przemyskim, a w latach 1744-1747 i 1750-1761 jego prefektem. Po 1747 r. był prefektem seminarium zamkowego w Krakowie. Zmarł w Lublinie 27 kwietnia 1768 r. Znany był jako gorliwy kapłan, gorliwy kaznodzieja i misjonarz. Nazywano go drugim św. Wincentym a Paulo. Pozostawił po sobie wiele kazań wygłaszanych po polsku i niemiecku²⁸.

Kolejnym profesorem teologii został **ks. Franciszek Dumailly (Dumalli)**. Urodził się 27 lipca 1702 r. w Gironcourt w diecezji Toul we Francji. Dnia 14 grudnia 1725 r. wstąpił do misjonarzy w Paryżu. Śluby złożył 15 listopada 1727 r. Studiował teologię w Paryżu. Ok. 1729 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W 1730 r. przyjechał do Polski. Wykładał filozofię w seminarium świętokrzyskim. Dnia 10 sierpnia 1735 r. przyjechał do seminarium gnieźnieńskiego. Wykładał tam teologię moralną do maja 1738 r. Potem wyjechał do Francji²⁹.

Na miejsce Franciszka Dumailly przybył z Gdańska **ks. Ignacy Brylski**. Uczyl tylko do października 1738 r., bo już 13 października został przeniesiony do Warszawy. Ks. Ignacy Józef Wincenty Brylski urodził się 30 lipca 1714 r. w diecezji poznańskiej. Wstąpił do Zgromadzenia 15 sierpnia 1732 r. Śluby złożył 16 sierpnia 1734 r. Studia seminaryjne odbył w seminarium świętokrzyskim w Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1738 r.

Krótko przebywał w Gdańsku, skąd przybył w maju 1738 r. do Gniezna. Był tam profesorem teologii moralnej do października 1738 r. Potem wyjechał do Warszawy a stamtąd do Lublina. W seminarium lubelskim wykładał w latach 1738-1740. Następnie był profesorem w Łowiczu w latach 1740-1744. W następnych latach przebywał w Warszawie, gdzie zajmował się głównie pracą duszpasterską. Od 1746 r. pełnił obowiązki dyrektora Sióstr Miło-

²⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 25; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 18, 33; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 1-3; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 312-313.

²⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 26; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 33-34; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1.

sierdzia. Przeżył się w czasie misji i zmarł 22 lutego 1748 r. w Warszawie³⁰.

Dnia 11 października 1738 r. przybył z Mławy **ks. Józef Tatarowicz**. Urodził się on 2 marca 1712 w diecezji przemyskiej. Do Zgromadzenia Misji wstąpił 24 września 1730 r. Śluby złożył 25 września 1732 r. Po święceniach kapłańskich przyjętych ok. 1736 r. pracował m.in. w Mławie, skąd przybył do Gniezna. W październiku 1738 r. przejął wykłady z teologii moralnej w seminarium gnieźnieńskim. Wykładał ją do 1742 r. Dnia 10 września tr. Wyjechał z Gniezna. W następnych latach odszedł ze Zgromadzenia³¹.

We wrześniu 1742 r. ks. Józefa Tatarowicza zastąpił **ks. Józef Tuszewicki**. Urodził się on 15 lutego 1709 r. w diecezji łuckiej. Wstąpił do Zgromadzenia Księży Misjonarzy 13 września 1730 r. Śluby zakonne złożył 14 września 1732 r. Święcenia kapłańskie przyjął ok. 1736 r. Pracował m.in. w Chełmnie. Od 10 września 1742 r. przebywał w Gnieźnie. Wykładał krótko teologię moralną w seminarium. Dnia 9 stycznia 1743 r. wyjechał do Chełmna. Zmarł w Głogowie w 1764 r.³²

W styczniu 1743 r. przybył do Gniezna **ks. Jan Kadulski**. Objął on wykłady z teologii, zapewne moralnej i pełnił jednocześnie obowiązki prokuratora domu. Urodził się 28 grudnia 1712 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy 1 września 1733 r. w Krakowie. Śluby złożył 2 września 1735 r. Studiował teologię na Stradomiu. Pod koniec sierpnia 1738 r. został profesorem w Seminarium Zamkowym w Krakowie. Wykładał tam przez trzy lata filozofię. W 1741 r. objął wykłady w seminarium w Chełmnie.

Od stycznia 1743 do października 1748 r. był profesorem teologii w seminarium gnieźnieńskim i prokuratorem domu. Potem wyjechał do Krasnegostawu. W latach 1762-1763 był wikariuszem w Tykocinie. Potem pracował w Siemiatyczach jako misjonarz. Zmarł w tym mieście

³⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 29; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1; S. Młynarczyk, *Księża profesorowie seminarium diecezjalnego lubelskiego w latach 1714-1864*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 38(1964), s. 257.

³¹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 28; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34, 44.

³² AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 28; sygn. I/4, s. 14; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 44.

27 lipca 1771 r.³³ Zapewne z jego inicjatywy zakupiono w Gnieźnie w 1747 r. 20 egzemplarzy podręcznika teologii moralnej autorstwa jezuita Antoine. Miały służyć alumnom³⁴.

Kolejnym wykładowcą teologii w seminarium gnieźnieńskim został mianowany **ks. Andrzej Prusiecki**. Urodził się 5 września lub 5 listopada 1718 r. w diecezji chełmińskiej. Do misjonarzy wstąpił 9 października 1738 r. Śluby złożył 10 października 1740 r. Był wykładowcą w różnych seminariach. Do Gniezna przyjechał z Lublina 2 listopada 1748 r. Wykładał tylko do końca roku akademickiego 1748/1749. Dnia 27 sierpnia 1749 r. wyjechał do Łowicza, by tam objąć stanowisko wykładowcy. Potem pracował w seminarium przemyskim. We wrześniu 1753 r. przyjechał z Przemyśla do Gniezna i wykładał zapewne teologię moralną. Pod koniec września 1755 r. został przeniesiony do Gdańska. Zmarł w Lublinie podczas misji 16 października 1777 r.³⁵

Po ks. Prusieckim wykłady prowadził prawdopodobnie **ks. Wawrzyniec Tokarski**. Urodził się 12 sierpnia 1724 r. na Pomorzu. Do Zgromadzenia Misji wstąpił 7 lipca 1744 r. Dwa lata później, 8 lipca 1746 r. złożył śluby. Po Gniezna przyjechał z Warszawy 8 września 1749 r. Wyjechał potem do Włocławka 10 września 1752 r. Zmarł w Warszawie³⁶.

Po wyjeździe ks. Tokarskiego wykłady teologii podjął **ks. Franciszek Gudervill (Gudevill)**. Urodził się on 14 lutego 1725 r. w diecezji włocławskiej. Wstąpił do misjonarzy 20 sierpnia 1741 r. Śluby złożył 21 sierpnia 1743 r. Pracował w kilku seminariach. Do Gniezna przybył w sierpniu 1751 r. i wykładał początkowo filozofię. W roku akademickim 1752/1753 prowadził zajęcia z teologii. Wyjechał potem do Przemyśla 30 sierpnia 1753 r. Zmarł w Krasnymstawie 3 maja 1777 r.³⁷

³³ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 29; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 44, 53; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1.

³⁴ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 51.

³⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 32; sygn. I/4, s. 15; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 53, 56, 65, 72.

³⁶ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 35; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 56, 62.

³⁷ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 34; sygn. I/4, s. 15; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 61, 65; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 11-12.

Przez następne dwa lata wykładał teologię moralną **ks. Andrzej Prusiecki**. Wrócił do Gniezna we wrześniu 1753 r. a wyjechał do Gdańska po 27 września 1755 r.³⁸

Przez pewien czas wykładowcą teologii moralnej w seminarium gnieźnieńskim był **ks. Józef Szymański**. Urodził się 23 marca 1723 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy 31 lipca 1746 r. Śluby zakonne złożył 1 sierpnia 1748 r. W Gnieźnie pojawił się 4 października 1752 r. i najpierw wykładał filozofię a potem teologię moralną. Pod koniec września 1755 r. wyjechał do Siemiatycz. Odszedł potem ze Zgromadzenia i pracował w diecezji płockiej³⁹.

Trudno jednoznacznie powiedzieć, kto wykładał teologię moralną w latach 1755-1757. Możliwe, że zajęcia prowadził **ks. Daniel Bogdanowicz**. Urodził się 3 stycznia 1728 r. w Warszawie. Wstąpił do misjonarzy 4 września 1746 r. w rodzinnym mieście. Śluby złożył 5 września 1748 r. Po święceniach pracował jako duszpasterz i misjonarz, m. in. w Siemiatyczach. Prawdopodobnie w 1755 r. przyjechał do Gniezna i był wykładowcą w seminarium. W sierpniu 1757 r. wyjechał do Chełmna, gdzie został kaznodzieją. W latach 1758-1761 był dyrektorem seminarium świętokrzyskiego. Potem był prefektem seminarium w Przemyślu w latach 1761-1769 i Brzozowie w latach 1769-1774. Jednocześnie pełnił obowiązki proboszcza w Dydni. Potem został superiorem domu we Lwowie. Przebywał tam aż do kasaty domu w 1783 r. W 1786 r. został proboszczem parafii św. Antoniego w Łyczakowie. Zmarł we Lwowie 26 sierpnia 1800 r.⁴⁰

Dnia 5 sierpnia 1757 r. przybył z Łowicza do seminarium gnieźnieńskiego **ks. Michał Neumann**. Wykładał najprawdopodobniej teologię moralną do 1762 r. Ks. Michał Neumann (Nayman) urodził się 10 września 1730 r. w Warsznie na Pomorzu, w diecezji włocławskiej. Wstąpił do Zgromadzenia 3 grudnia 1746 r. w Warszawie. Śluby złożył 5 grudnia 1748 r. Odbił studia w seminarium świętokrzy-

³⁸ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 65, 72.

³⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 37; sygn. I/4, s. 16; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 64, 72; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 13; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 322; ostatni autor podał jako datę urodzin 15 maja 1727 r. za jednym z Katalogów Misjonarzy.

⁴⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 37; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 76; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 14-16; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 313; tenże, *Dom księży misjonarzy*, s. 20.

skim i w 1753 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Początkowo pracował przy kościele Św. Krzyża w Warszawie. Potem był wykładowcą w Łowiczu. W latach 1757-1762 wykładał w seminarium w Gnieźnie. W sierpniu 1762 r. został przeniesiony do Lublina na stanowisko wykładowcy teologii. Tam wykładał w seminarium lubelskim w latach 1762-1768. Zmarł w Lublinie 19 marca 1768 r.⁴¹

Następnym profesorem teologii w seminarium gnieźnieńskim został **ks. Ignacy Rytzel**. Przyjechał 12 maja 1762 r. z Łowicza. Urodził się on 11 maja 1734 r. w diecezji wrocławskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 1 września 1754 r. Po dwóch latach, 3 września 1756 r. złożył śluby. Pracował m.in. w Łowiczu i Gnieźnie. Prawdopodobnie już w 1763 r. opuścił Gniezno. Zmarł podczas zarazy na Wołoszczyźnie lub w Mołdawii we wrześniu lub październiku 1769 r.⁴²

Dnia 1 czerwca 1765 r. prymas Władysław Łubieński dokonał reorganizacji studiów w seminarium. We wrześniu tr. erygował on studium teologii scholastyczno-dogmatycznej⁴³. Można przypuszczać, że od tego czasu w seminarium gnieźnieńskim wykładało dwóch profesorów teologii. Wyraźnie wspomniano o dwóch wykładowcach w 1770 r. Jeden uczył wtedy teologii moralnej, a drugi spekulatywno-dogmatycznej i niekiedy filozofii⁴⁴.

W wigilię Bożego Narodzenia 1765 r. przyjechał uczyć teologii **ks. Stanisław Śladowski (Śladowski)**. Urodził się 3 maja 1740 r. w diecezji chełmińskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 16 września 1759 r. w Warszawie. Śluby złożył 17 września 1761 r. Studiował w seminarium świętokrzyskim. W 1764 r. otrzymał święcenia kapłańskie i rozpoczął pracę duszpasterską przy kościele św. Krzyża w Warszawie i w seminarium. Od grudnia 1765 r. wykładał teologię w seminarium gnieźnieńskim. Potem wyjechał do Lwowa, gdzie wykładał

⁴¹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 37; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 76, 83; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 16; Młynarczyk, *Księża profesorowie*, s. 259; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2. *Catalogus Domorum Congressus* (Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 37) podał jako datę urodzin 10 września 1730 r. i informację o odejściu ks. Neymana ze Zgromadzenia, ks. A. Schletz podał zaś jako datę urodzin 10 września 1719 r. i informację o śmierci w Lublinie.

⁴² AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 45; sygn. I/4, s. 20; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 82; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 17.

⁴³ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 97, 115-116.

⁴⁴ Tamże, s. 115-116.

teologię. W latach 1772-1774 przebywał ponownie w Warszawie. W 1775 r. został superiorem domu w Krasławiu i prefektem tamtejszego seminarium. Po 10 latach pracy został przeniesiony do Lublina na stanowisko superiora i prefekta seminarium. Zmarł w Lublinie 30 października 1798 r.⁴⁵

Z następnych lat zachowały się tylko szczątkowe dane dotyczące seminarium gnieźnieńskiego. W latach 1768-1790 wykładali m.in. księża: Kacper Krzysztoforski (1768-1774), Jakub Jęczmieniewski (1769-1772), Stanisław Wojewódzki (1774-1775), Józef Dębkowski (przed 1776 r.), Felicjan Żukowski (1776-1777), Baltazar Kurkowski (1776-1786) Walerian (Leon) Pałaszewski (1777-1778), Dominik Morawski (1779), Jan Lipiński (ok. 1781-1784), Józef Jonella (Jonetta) (1784-1786), Franciszek (Wincenty) Tuchowski (ok. 1786-?)⁴⁶.

Ks. Kasper Krzysztoforski urodził się 2 stycznia 1739 r. w archidiecezji gnieźnieńskiej. Wstąpił do misjonarzy 22 sierpnia 1762 r. w Warszawie. Śluby złożył 23 sierpnia 1764 r. Studiował w seminarium świętokrzyskim. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1768 r. Potem wyjechał do Gniezna. Uczył w seminarium gnieźnieńskim do 1774 r. Został przeniesiony do Płocka, ale po drodze opuścił Zgromadzenie. Po dwóch latach, w 1776 r. powrócił i osiadł w Mławie. Do końca życia zajmował się duszpasterstwem i pracą misyjną. Zmarł w Mławie 18 marca 1811 r.⁴⁷

Ks. Jakub Jęczmieniewski urodził się 11 listopada 1740 r. w diecezji łuckiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 18 października 1760 r. Śluby złożył 28 października 1762 r. Pracował m. in. w seminarium gnieźnieńskim w latach 1769-1772, w Lublinie, skąd odszedł ze Zgromadzenia w 1786 r.⁴⁸

⁴⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 49; sygn. I/4, s. 21; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 97; Młynarczyk, *Księża profesorowie*, s. 269; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2 podał jako datę urodzin 4 maja 1740 r.

⁴⁶ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 122-127; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 17-20.

⁴⁷ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 51; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 17-18; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1 podaje 1810 r. jako datę śmierci.

⁴⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 50; sygn. I/4, s. 9; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 17-18.

Ks. Stanisław Wojewódzki urodził się 5 maja 1746 r. w diecezji łuckiej. Ukończył szkoły w Drohiczynie. Wstąpił do misjonarzy 10 września 1769 r. w Warszawie. Śluby złożył 12 września 1771 r. Studia seminaryjne ukończył w Krakowie. W 1774 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1774-1775 wykładał w seminarium gnieźnieńskim. Zmarł w Gnieźnie 8 sierpnia 1775 r.⁴⁹

Ks. Józef Dębkowski (Dąbkowski) urodził się 15 marca 1750 r. w Warszawie. Wstąpił do misjonarzy 14 listopada 1768 r. w Warszawie. Śluby złożył 15 listopada 1770 r. Ukończył studia filozoficzne i teologiczne w seminarium świętokrzyskim. W 1774 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Potem pracował przy kościele Świętego Krzyża i prawdopodobnie w seminarium. W latach 1775-1776 był profesorem w seminarium gnieźnieńskim. Potem wyjechał do Krakowa. Na Stradomiu był profesorem i asystentem domu. Wykładał filozofię i teologię. Przez pewien czas pełnił urząd prokuratora domu i seminarium diecezjalnego. Dnia 24 lutego 1799 r. przybył do Lublina i został prefektem seminarium. Równocześnie proboszcz w Dysie. Dnia 20 października 1799 r., został wizytatorem prowincji galicyjskiej Zgromadzenia Misji i Sióstr Miłosierdzia. Zmarł w Lublinie w styczniu 1805 lub 1807 r.⁵⁰

Ks. Felicjan Żukowski urodził się 6 czerwca 1740 r. w diecezji łuckiej. Wstąpił do misjonarzy 24 września 1761 r. Śluby zakonne złożył 25 września 1763 r. W latach 1776-1777 wykładał w seminarium gnieźnieńskim. Zmarł w Krakowie w 1778 r.⁵¹

Ks. Baltazar Kurkowski urodził się 31 grudnia 1749 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 18 lub 29 stycznia 1770 r. w Krakowie. Dnia 1 lutego 1772 r. złożył śluby zakonne. Do Gniezna przyjechał 7 grudnia 1776 r. i został wykładowcą teologii w semina-

⁴⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 56; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 19; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2.

⁵⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 56; sygn. I/4, s. 23; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 122; F. Śmidoda, *Ks. Dąbkowski Józef*, PSB t. 5, s. 144-145; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1; Młynarczyk, *Księga profesorowie*, s. 257. W opracowaniach są podawane inne daty wstąpienia, złożenia ślubów i śmierci: 14 grudnia 1768 r., 15 grudnia 1770 r., 18 grudnia 1806 r.

⁵¹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 50; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 19.

rium. Wykładał przynajmniej do 1786 r. Potem pracował m.in. w Poznaniu, gdzie zmarł 1 września 1829 r.⁵²

Ks. Walerian (Leon) Palaszewski urodził się 11 kwietnia 1746 r. w diecezji płockiej. Wstąpił do misjonarzy 29 stycznia 1772 r. w Warszawie. 30 stycznia 1774 r. złożył śluby. Po ukończeniu studiów w 1777 r. jako diakon został wysłany do seminarium w Gnieźnie. Pracował tam do 1778 r. W tym czasie przyjął święcenia kapłańskie w Łowiczu. Pracował w różnych placówkach. Zmarł 8 listopada 1816 r. w Strzebrzeszynie⁵³.

Ks. Dominik Morawski urodził się 31 października 1751 r. w diecezji poznańskiej. Wstąpił do misjonarzy 17 sierpnia 1774 r. w Warszawie. Śluby złożył 13 stycznia 1777 r. w Krakowie. Przed 20 października 1780 r. wyjechał do Gniezna, by podjąć wykłady w seminarium. Tam prawdopodobnie przyjął święcenia diakonatu w 1781 r. i kapłańskie⁵⁴.

Ks. Jan Lipiński urodził się 10 grudnia 1754 r. w diecezji poznańskiej lub wrocławskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji w Warszawie 4 czerwca 1775 r. Po dwóch latach, 5 czerwca 1777 r. złożył śluby. Po ukończeniu studiów seminaryjnych wykładał m.in. w Gnieźnie przynajmniej od 1781 r. do 1784 r. Zmarł prawdopodobnie w Zaslawiu w 1801 r. lub w Lublinie⁵⁵.

Ks. Józef Jonella (Jonetta, Juneta) urodził się on 19 marca 1755 r. na Śląsku w diecezji wrocławskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 28 stycznia 1779 r. w Warszawie. Śluby złożył 29 stycznia 1781 r. Ukończył seminarium świętokrzyskie i w 1783 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Dnia 1 września 1784 r. przybył do seminarium gnieźnieńskiego. Uczył tam teologii moralnej, ceremonii i rytów do 1786 r. Potem był prokuratorem dóbr seminaryjnych w Mazowie. Tam zmarł 3 grudnia 1797 r.⁵⁶

⁵² AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 57; sygn. I/4, s. 23; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 122, 126; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 19-22.

⁵³ AKMKr., sygn. Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 58; sygn. I/4, s. 24; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 124; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 20

⁵⁴ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 59; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 20.

⁵⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 61; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 21, 25; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 126.

⁵⁶ AKMKr., sygn. Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 65; sygn. I/4, s. 26; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 126, 128; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1:

Ks. Franciszek (Wincenty) Tuchowski urodził się 24 marca 1761 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy 10 września 1780 r. w Krakowie. Po dwóch latach, 25 października 1782 r. złożył śluby zakonne. Po ukończeniu seminarium został zapewne skierowany do pracy w seminarium gnieźnieńskim. Od 1 września 1786 r. wykładał tam teologię moralną, ceremonie i ryty. Potem pracował m.in. w Siemiatyczach. Tam opuścił Zgromadzenie w lipcu 1793 r.⁵⁷

Wykładowcy filozofii

Zapewne od 1721 r. wykładano w seminarium gnieźnieńskim filozofię. Zdarzało się, że wykładali ją nawet klerycy misjonarscy wyższych święceń. Pierwszym znanym profesorem filozofii był prawdopodobnie **ks. Antoni Pawlikowski**. Urodził się 7 maja 1698 r. w diecezji wileńskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 9 sierpnia 1715 r. Dwa lata później, 10 sierpnia 1717 r. złożył śluby. Pracował m.in. w Gnieźnie. Wykładał filozofię do 1726 r. Zmarł w Śmiłowicach⁵⁸.

We wrześniu 1726 r. zaczął pracować w seminarium gnieźnieńskim **ks. Szymon Szydelski (Sidelski)**. Urodził się 5 października 1692 r. w Sokołowie w diecezji przemyskiej. Wstąpił do misjonarzy 26 października 1713 r. w Warszawie. Śluby złożył 27 października 1715 r. W latach 1726-1727 wykładał filozofię w Gnieźnie. Potem pracował w innych placówkach misjonarzy. Zmarł w Chełmnie⁵⁹.

Kolejnym wykładowcą filozofii został **ks. Walenty Dives (Dywes)**. Urodził się 12 lutego 1685 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy 25 lipca 1713 r. Po dwóch latach, 26 lipca 1715 r. złożył śluby. We wrześniu 1727 r. rozpoczął wykłady filozofii w seminarium gnieźnieńskim. W sierpniu następnego roku został przeniesiony na inną placówkę. Zmarł w Wilnie⁶⁰.

Ks. A. Schletz podał inne daty urodzenia, wstąpienia do Zgromadzenia i śmierci: 28 marca 1755 r., 25 stycznia 1779 r. i 1 grudnia 1797 r.

⁵⁷ AKMKr., sygn. Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 66; sygn. I/4, s. 27; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 127.

⁵⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 24; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*,

s. 17.

⁵⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 23; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 17-18; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 330.

⁶⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 23; sygn. I/4, s. 4; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 18.

Po zmianach w sierpniu 1728 r. wykłady z filozofii przejął dotychczasowy wykładowca teologii moralnej **ks. Tomasz Lakiert**. Prowadził je do wakacji 1730 r.⁶¹ Jego następcą został **ks. Mikołaj Kuhn**, który przyjechał z Warszawy. Urodził się 6 grudnia 1697 r. w diecezji warmińskiej. Wstąpił do misjonarzy 30 września 1726 r. Śluby złożył 1 października 1728 r. Pracował m.in. w seminarium gnieźnieńskim jako wykładowca filozofii w roku akademickim 1730/1731. Dnia 24 sierpnia 1731 r. został przeniesiony na inną placówkę. Zmarł w Chełmnie⁶².

Następnym wykładowcą filozofii został kleryk misjonarski **Jakub Mikołaj Erenst**. Urodził się 18 lutego 1706 r. w diecezji warmińskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 21 sierpnia 1726 r. w Warszawie. Śluby złożył 22 sierpnia 1728 r. Po ukończeniu seminarium został skierowany do Gniezna, dokąd przybył w sierpniu 1731 r. Tam otrzymał 2 września tr. święcenia subdiakonatu. Kilka dni później, w święto Narodzenia NMP, 8 września przyjął święcenia diakonatu. Święcenia kapłańskie otrzymał 16 września tr. Wykładał do 1733 r. W lipcu tr. wyjechał do Łowicza. Potem został wysłany do Płocka, gdzie wykładał w seminarium diecezjalnym. W 1738 r. przebywał krótko w Warszawie. Wkrótce potem opuścił Zgromadzenie Misjonarzy i wstąpił do zakonu norbertanów⁶³.

Na wykładowcę filozofii w Gnieźnie władze zakonne wyznaczyły w 1733 r. **ks. Stanisława Siedleckiego**. Urodził się 10 maja 1676 r. w Solcu koło Opola Lubelskiego w diecezji krakowskiej. Został przyjęty do Zgromadzenia 7 czerwca 1692 r. w Warszawie. Śluby złożył 8 czerwca 1694 r. Prawdopodobnie w 1697 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Potem pracował jako rekolekcjonista i misjonarz m.in. na Litwie. W latach 1715-1720 był dyrektorem seminarium misjonarzy w Warszawie i głosił misje i rekolekcje. W 1720 r. został prefektem seminarium wrocławskiego i wykładowcą teologii moralnej. W 1725 r. otrzymał nominację na prefekta seminarium w Lublinie i wykładowcę teologii moralnej. Pracował tam do 1728 r. W sierpniu 1728 r. został

⁶¹ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 18, 29.

⁶² AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 27; sygn. I/4, s. 14; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 29-30.

⁶³ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 27; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 30, 32; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1: podaje inne daty wstąpienia (21 września) i złożenia ślubów (22 września).

superiorem domu na Stradomiu. W następnym roku podjął obowiązki prefekta seminarium w Łowiczu. W latach 1732-1733 był rektorem seminarium na Stradomiu. W styczniu 1733 r. został prefektem seminarium zamkowego w Krakowie. W sierpniu tr. został zwolniony ze stanowiska i oddelegowany do Gniezna. Przybył do seminarium gnieźnieńskiego 8 września 1733 r. Wykładał tam filozofię do końca roku akademickiego. Wyjechał do Warszawy 20 sierpnia 1734 r. Później przebywał w Gdańsku. Tam był spowiednikiem i asystentem domu przy kościele św. Wojciecha. Zmarł 4 września 1736 r.⁶⁴

Kolejnym profesorem filozofii został mianowany w 1734 r. **ks. Jakub Thollak** (Thollak, Tollack). Urodził się 13 kwietnia 1707 r. w Clausdorff w diecezji warmińskiej. Był z pochodzenia Niemcem. Wstąpił do misjonarzy 3 sierpnia 1728 r. w Warszawie. Śluby złożył 4 sierpnia 1730 r. Studia seminaryjne odbył w seminarium świętokrzyskim. W 1733 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1733-1734 wykładał w seminarium świętokrzyskim. Potem uczył filozofii w seminarium gnieźnieńskim. Przybył do Gniezna 28 sierpnia 1734 r. Wyjechał 14 września 1737 r. do Włocławka uczyć w tamtejszym seminarium teologii moralnej. Pracował tam do 1740 r. Potem przebywał m.in. w Warszawie (1743, 1747-1749), Siemiatyczach (1743-1744), Mławie (1749-1758) i Tykocinie. Był tam duszpasterzem i misjonarzem ludowym. Zmarł w Tykocinie 12 września 1760 r.⁶⁵

Następcą ks. Tollaka został **ks. Adam Józef Mlochowski**. Urodził się 1 marca 1714 r. w diecezji poznańskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 31 lipca 1732 r. Po dwóch latach, 1 sierpnia 1734 r. złożył śluby. Do seminarium gnieźnieńskiego przyjechał 13 września 1737 r. Uczył filozofii przez dwa lata. Wyjechał 20 sierpnia 1739 r. do Warszawy. Potem odszedł ze Zgromadzenia⁶⁶.

Kolejnym profesorem filozofii był w Gnieźnie **ks. Franciszek Michał Rzepny**. Urodził się 21 października 1706 r. w diecezji krakow-

⁶⁴ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 21; sygn. I/4, s. 3; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 32-33; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 3; Młynarczyk, *Księga profesorowie*, s. 260; J. Dukała, *Siedlecki Stanisław (1676-1736)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego...*, s. 432-434.

⁶⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 27; sygn. I/4, s. 14; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 33-34; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 3; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2: podaje inną datę śmierci: 12 października 1760 r.

⁶⁶ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 29; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34.

skiej. Wstąpił do misjonarzy 24 stycznia 1733 r. Śluby złożył 25 stycznia 1735 r. Po ukończeniu studiów seminaryjnych pracował m.in. w Gnieźnie. Przyjechał do seminarium gnieźnieńskiego 11 września 1739 r. z misją wykładania filozofii. Wyjechał do Krakowa 2 stycznia 1741 r.⁶⁷

Na miejsce ks. Rzepnego wyznaczono **ks. Franciszka Zatorskiego** (Zatońskiego). Urodził się 7 marca 1714 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy w Krakowie 16 czerwca 1735 r. Po dwóch latach, 17 czerwca 1737 r. złożył śluby. Dnia 31 grudnia 1740 r. przyjechał z Krakowa do seminarium w Gnieźnie. Na stanowisku profesora logiki (filozofii) pracował do końca roku akademickiego 1740/1741. Wyjechał przed 11 października 1741 r. W następnych latach odszedł ze Zgromadzenia⁶⁸.

W roku akademickim 1741/1742 wykładał filozofię **ks. Tomasz Domański** (Dumański). Urodził się 24 września lub grudnia 1717 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 13 czerwca 1734 r. Po dwóch latach, 14 czerwca 1736 r. złożył śluby. Po studiach seminaryjnych i przyjęciu święceń przyjechał do Gniezna 11 października 1741 r. W seminarium wykładał filozofię. Wyjechał stamtąd w wakacje następnego roku. Potem pracował m.in. w Płocku, gdzie pełnił obowiązki superiora. Zmarł w Płocku 18 grudnia 1772 r.⁶⁹

Kolejnym profesorem filozofii w seminarium gnieźnieńskim był **ks. Stanisław Ewertowski**. Urodził się 17 września 1719 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do misjonarzy 8 października 1735 r. Śluby złożył 9 października 1737 r. Po ukończeniu seminarium i przyjęciu święceń diakonatu przybył do Gniezna 26 lipca 1742 r. W seminarium gnieźnieńskim wykładał filozofię. Biskup Krzysztof Dobiński, sufragan gnieźnieński udzielił mu święceń kapłańskich 6 grudnia 1742 r. Opuścił Gniezno prawdopodobnie w 1743 r. Zmarł w Chełmnie 29 czerwca 1754 r.⁷⁰

⁶⁷ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 29; sygn. I/4, s. 14; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34-35; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 4-5.

⁶⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 30; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 34, 40; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 5.

⁶⁹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 30; sygn. I/4, s. 14; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 40, 44; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 5, 7.

⁷⁰ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 30; DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 44; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 7.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, kto wykładał filozofię w następnych latach. W latach 1746-1751 zajęcia prowadził zapewne **ks. Dionizy Niewiarowicz** wspomniany jako kierownik rekolekcji w tym okresie. Urodził się 16 kwietnia 1716 r. w diecezji wileńskiej. Wstąpił do misjonarzy 13 listopada 1740 r. Śluby złożył 14 listopada 1742 r. Po studiach seminaryjnych i święceniach kapłańskich został prawdopodobnie mianowany wykładowcą filozofii w seminarium gnieźnieńskim w 1746 r. Wyjechał z Gniezna do Krakowa 24 sierpnia 1751 r. Pracował w seminarium zamkowym, gdzie uczył filozofii. Później przebywał m.in. w Warszawie. Zmarł w szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie 13 października 1780 r.⁷¹

W 1751 r. przyjechał z Krakowa **ks. Franciszek Gudervill**. Najpierw wykładał logikę (filozofię). Potem przejął wykłady z teologii⁷². Dnia 4 października 1752 r. przybył z Krakowa **ks. Józef Szymański** i zaczął wykładać dialektykę (filozofię). Potem wykładał teologię moralną⁷³.

Nie wiadomo dokładnie, kto uczył filozofii w roku akademickim 1755/1756. We wrześniu 1756 r. przyjechał do Gniezna **diakon Mikołaj Rembowski**. On zapewne przejął wykłady z tej dziedziny naukowej. Urodził się 10 grudnia 1733 r. w diecezji włocławskiej. Do misjonarzy wstąpił 10 sierpnia 1749 r. Śluby złożył 16 grudnia 1751 r. Po ukończeniu studiów seminaryjnych jako diakon został wykładowcą filozofii w seminarium gnieźnieńskim w 1756 r. W grudniu tr. przyjął święcenia z rąk biskupa Krzysztofa Dobińskiego, sufragana gnieźnieńskiego. Uczył prawdopodobnie do 1758 r. Potem wyjechał do Tykocina. Zmarł 8 stycznia 1772 r. w Warszawie⁷⁴.

Kolejnym profesorem filozofii był zapewne **ks. Tomasz Bieganski**. Urodził się 15 grudnia 1734 r. w Samborze w diecezji przemyskiej. Wstąpił do zgromadzenia 6 sierpnia 1752 r. w Krakowie. Śluby złożył 7 sierpnia 1754 r. Studia teologiczne odbył w Warszawie. Seminarium świętokrzyskie ukończył w 1758 r. i przyjął święcenia kapłańskie. Krótco pracował przy kościele Świętego Krzyża. Potem był profesorem, zapewne filozofii, w seminarium gnieźnieńskim.

⁷¹ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 34; sygn. I/4, s. 15; DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 62; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 9-11.

⁷² AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 61; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 11-12.

⁷³ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 64; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 13.

⁷⁴ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/4, s. 17; DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 76; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 15-16.

Stamtąd wyjechał w listopadzie 1761 r. do Krakowa do seminarium zamkowego, gdzie wykładał teologię spekulatywną. Pracował tam do śmierci. Zmarł 12 kwietnia 1769 r.⁷⁵

Na miejsce ks. Bieganskiego przybył **subdiakon Stanisław Szymbicki**. Urodził się 5 maja 1740 r. w diecezji krakowskiej. Wstąpił do Zgromadzenia 29 sierpnia 1756 r. w Krakowie. Śluby złożył 30 sierpnia 1758 r. Po studiach seminaryjnych został wysłany w listopadzie 1761 r. jako subdiakon do Gniezna. Uczył tam filozofii. Święcenia kapłańskie otrzymał w maju 1763 r. W sierpniu tr. wyjechał do Krakowa i został wykładowcą filozofii w seminarium zamkowym. Potem pracował m.in. w seminarium we Włocławku i we Lwowie. W 1783 r. został pierwszym rektorem seminarium generalnego utworzonego we Lwowie na polecenie cesarza Józefa II. W 1788 r. zrezygnował ze stanowiska i został proboszczem w Gródku Jagiellońskim. Tam zmarł w 1803 r.⁷⁶

W listopadzie 1763 r. wykłady z filozofii przejął **subdiakon Hiacynt Tomaszewicz**. Wkrótce jednak wyjechał do Poznania, a potem do Krakowa, gdyż nie radził sobie z zajęciami⁷⁷.

W grudniu 1763 r. zajęcia z filozofii przejął **ks. Wawrzyniec Biedrzycki**. Urodził się 10 sierpnia 1737 r. w diecezji poznańskiej. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 18 listopada 1756 r. Dwa lata później, 9 grudnia 1758 r. złożył śluby. Po święceniach kapłańskich pracował w Chełmnie. W grudniu 1763 r. przybył do Gniezna wykładać filozofię. Uczył prawdopodobnie tylko do końca roku akademickiego 1763/1764. W lipcu 1765 r. wyjechał do Tykocina. Zmarł w Lublinie 18 grudnia 1781 r.⁷⁸

W październiku 1764 r. przyjechał ze Stradomia do Gniezna **ks. Jan Długaj** (Długay). Prawdopodobnie w sierpniu 1765 r. opuścił Gniezno. Był on ostatnim samodzielnym wykładowcą filozofii⁷⁹.

⁷⁵ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 42; sygn. I/4, s. 18; DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 81; Rąb, *Seminarium diecezjalne*, s. 327-328; S. Wysocki, *Seminarium zamkowe. Jego dzieje i ustroj*, Lwów 1910, s. 533; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1: ostatni autor podał jako datę urodzin 14 grudnia 1734 r.

⁷⁶ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 46; sygn. I/4, s. 20; DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 81, 86, 88; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 17; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2.

⁷⁷ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 88.

⁷⁸ AKMKr., Katalogi Misjonarzy, sygn. I/1, s. 47; sygn. I/4, s. 21; DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 88, 96.

⁷⁹ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, Liber, s. 90, 95.

Po erygowaniu przez prymasa Władysława Łubieńskiego studium teologii spekulatywno-dogmatycznej w czerwcu 1765 r. nie było już profesora filozofii. Uczył jej profesor teologii spekulatywnej, jeśli zachodziła taka potrzeba⁸⁰.

Bracia

Zgodnie z treścią umowy z 1718 r. misjonarze zobowiązali się obsadzać seminarium trzema członkami zgromadzenia. Wśród nich miał być brat zakonny. Pierwszym był prawdopodobnie Francuz, **brat Croeni**. Pracował w seminarium gnieźnieńskim do 1726 r.⁸¹

Kolejnym bratem posługującym w Gnieźnie został **brat Jerzy Czereszkiwicz**. Urodził się na Litwie. Wstąpił do Zgromadzenia w Warszawie 23 lutego 1721 r. Okres próby seminarium internum spędził w Lublinie, a potem wrócił do Warszawy. Tam złożył śluby 1 marca 1723 r. Potem znów wyjechał do Lublina. We wrześniu 1726 r. przybył do Gniezna, gdzie pracował w seminarium. Tam zmarł 17 maja 1744 r.⁸²

W 1744 r. w seminarium gnieźnieńskim pojawił się **brat Krystian**. Był on Brandenburczykiem, który przeszedł z luteranizmu na katolicyzm. Dnia 25 marca 1743 r. został przyjęty do Zgromadzenia w Krakowie. Do Gniezna przyjechał z Warszawy. Nie wiadomo jak długo pracował w seminarium gnieźnieńskim⁸³. Jednym z jego następców był **brat Krystian Kuczewski**. Wspomniano o nim w 1751 r., kiedy udał się do Płocka⁸⁴.

Dnia 27 września 1751 r. przyjechał z Płocka **brat Jerzy Romanowski**. Wyjechał do Włocławka 10 września 1752 r.⁸⁵

Przez następne dwa lata nie było brata zakonnego w seminarium gnieźnieńskim. Dopiero w październiku 1754 r. został oddelegowany do Gniezna **brat Jakub Groblewski**. W listopadzie 1756 r. uczestniczył w rekolekcjach dla seminarzystów⁸⁶.

⁸⁰ Tamże, s. 115-116.

⁸¹ Tamże, s. 13-14.

⁸² Tamże, s. 17, 45; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 1.

⁸³ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 46.

⁸⁴ Tamże, s. 61.

⁸⁵ Tamże, s. 61-62.

⁸⁶ Tamże, s. 69; DZ., sygn. Gniezno V, *Catalogus*, s. 14.

Jego miejsce zajął prawdopodobnie **brat Mikołaj Sobieszcański**. W seminarium gnieźnieńskim pracował przed 1762 r. i ponownie w latach 1763-ok. 1776⁸⁷.

W listopadzie 1762 r. przyjechał z Warszawy **brat Paweł Markowski**. Urodził się 10 stycznia 1734 r. w Łopuchowie koło Tykocina. Wstąpił do Zgromadzenia Misji 25 marca 1757 r. w Warszawie. Śluby złożył w 1759 r. W latach 1762-1763 pracował w seminarium gnieźnieńskim. Potem przebywał m.in. w Warszawie. W 1773 r. musiał opuścić Zgromadzenie, jednak wkrótce powrócił. Pracował potem w Warszawie a w latach 1781-1796 zarządzał dobrami i gospodarstwem seminarium włocławskiego. Zmarł we Włocławku w 1796 r.⁸⁸

Trudno powiedzieć, kto pracował z braci misjonarzy w seminarium po Mikołaju Sobieszcańskim, który wyjechał ponownie po ok. 1776 r.

Zakończenie

Przejęcie kierownictwa seminarium gnieźnieńskiego przez misjonarzy św. Wincentego a Paulo w 1718 r. otworzyło nowy rozdział w jego dziejach i w formacji księży archidiecezji. Do trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej w 1795 r. w tej instytucji pracowało kilkudziesięciu zakonników. Byli oni odpowiedzialni zarówno za formację intelektualną i duchową alumnów jak i za zapewnienie im materialnych podstaw egzystencji. Przekazywana wiedza i osobisty przykład życia oraz praktyczne zajęcia pastoralne pozwoliły przygotować w latach 1718-1795 kilkuset duszpasterzy dla potrzeb rozległej archidiecezji gnieźnieńskiej.

Ks. Sławomir ZABRANIAK – dr, wykławca historii Kościoła m.in. w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej.

⁸⁷ AKMKr. DZ., sygn. Gniezno IV, *Liber*, s. 85-86, 122.

⁸⁸ Tamże, s. 85-86; Schletz, *Słownik Biograficzny Zgromadzenia*, t. 2.